

AMEA

Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu

Müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq, 2019, № 1

Daxil olma: 09.01.2019

Qəbul olma: 15.02.2019

Səhifə: 93-99

ISSN: 2663-4414

UOT: 821(=512.1)

Fəridə Hicran (Vəliyeva)*

GÜLŞEHİRİ XIV ƏSR ANADİLLİ TÜRK POEZİYASININ NÜMAYƏNDƏSİ KİMİ

Açar sözlər: təlif, “Məntiqüt Teyr”, mötəbər, alleqorik, mistik, şeyx, irfani

Key words: copyright, “Mantiq-ut-Tayr”, allegorical, mystic, sheikh, Irfani

Ключевые слова: сочинение, «Мантиг ут-Тейр», почётный, аллегорический, мистический, шейх, ирфан

Rabquzi yaradıcılığı ilə başlayıb, Qazi Bürhanəddinin qəzəlləri ilə tamamlanan XIV əsr türk ədəbiyyatında Əhməd Gülşehrinin də xüsusi yeri vardır. Həmin əsrdə Rabquzi təxəllüsü ilə türk dilində əsərlər yaradan və “Kisasul Enbiya” əsərini ərsəyə gətirən Bürhanəddin Qazi Nasir, “Mehculi Feradis” kimi mənsur əsərin müəllifi Mahmud bin Əli, doqquz yüz beytdən ibarət Muinul-Murid əsərini ortaya qoyan İslam, “Xosrov və Şirin” məsnəvisini (Nizami Gəncəvinin fars dilində yazdığı əsərin tərcüməsidir) türk qırçaq dilində canlandıran Kutb, “Məhəbbətnamə” əsərinin müəllifi Xarəzmi, Sədi Şirazinin “Gülüstən” əsərini türk-qırçaq dilinə çevirən Seyfi Sərayi, “Kitabul İdrak və Lisani Etrak” əsərinin müəllifi Ebu Hayyan, “Cüm-cümənamə” kimi təlif (tərcümə olunan əsərin əlavələrlə zənginləşdirilmiş formasıdır) əsəri məsnəvi şəklində hekayə edən Husam Katib, Həsən Pur təxəllüsü ilə yazan və əlimizə yalnız ana dilində yazdığı iki qəzəli çatan Həsənoğlu, ana dilində yazdığı bir qəzəllə tanınan Ahmed bin Veys, üç böyük divanından biri ana dilində olan böyük Nəsimi, “Garibnamə” kimi əxlaqi məzmun daşıyan bir kitabın müəllifi Aşiq Paşa, “Süheylü Nevbahar” adlı əsəri fars dilindən türk dilinə tərcümə edərək, mükəmməl təlif kimi ərsəyə gətirən Xoca Məsud, “Xurşidnamə” məsnəvisi ilə məşhurlaşan, əsərlərində atalar sözlərindən, xalq deyimlərindən yetərincə istifadə edən Şeyxoğlu Mustafa, “Menakibül-Arifin” əsərini yazan və əlimizdə az sayda qəzəli olan, yaradıcılığında Yunus Əmrə ruhu duyulan Eflaki-Əhməd Arifi, böyük “Divan”ı, “Cəmşid və Xurşid”, “İsgəndərnəmə”, “Tervihul Evrah” və “Əsrarnamə” kimi əsərləri ilə şöhrət qazanmış Taciddun İbrahım Əhmədi və nəhayət, Şivasda hökmdarlıq etmiş, böyük divan müəllifi Qazi Bürhanəddinlə bərabər Gülşehri də XIV əsrin tanınmış anadilli türk mütəəvvüf şairlərindən biri kimi yazıb yaratmışdır.

Əsl adı Əhməd olan Gülşehri Anadolunun Kir şəhərindəki, Gülşəhr qəzasından olduğu üçün özünə Gülşehri təxəllüsü seçmişdir. Müəllifin ən məşhur əsəri “Məntiqüt Teyr”dir və o, bu əsəri İrannın mötəbər mütəəvvüf şairi Fəridəddin Əttarin eyniadlı əsərindən tərcümə etmiş, lakin əsərə yetərli qədər əlavələr və dəyişikliklər etdiyi üçün “Məntiqüt Teyr” yeni əsər məzmunu alaraq təlif tərcümə kimi qəbul edilmişdir. Əsərin təsvir hissələrinə əlavələr edən şair Mövlana Cəlaləddin Ruminin məsnəvilərindəki hikmətlərdən, “Kəlilə və Dimnə”dəki hekayətlərdən, istifadə edərək əsəri çox fərqli bir məzmununda genişləndirmiş, hətta Əttardan fərqli olaraq on quş əvəzinə, səkkiz quş götürmüş və iki quşu, Balıqsal ilə Quyuqsalanı sıradan çıxarmışdır. Şair burada fütüvətin şərtlərini də “Qabusnamə”dən götürərək əsərə yeni məzmun verməyə səy göstərmişdir. Gülşehrinin işlədiyi “Məntiqüt Teyr” təəvvüf məzmunlu alleqorik bir əsər olub, səkkiz min beytdən ibarətdir [1, s.7].

* Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru. E-mail: feridehicran60@mail.ru

Əsər XIV əsrin əvvəllərində inkişaf dövrünü yaşayan türk ədəbiyyatı üçün dil xüsusiyyəti baxımından da çox dəyərli mənbələrdən hesab olunur. Gülşehri Yunus Əmrədən sonra dövrünün ustad və məharətli şairi kimi yad edilsə də, onun adı yalnız XVI əsrə qədər yazılan məsnəvilərdə çəkilmişdir [1, s.7]. Haqqında əldə olunan əsas mənbələr də yalnız öz əsərləri ilə yanaşı, XVI əsrə qədər yazılan məsnəvilər olmuşdur.

Müəllifin ən mötəbər tədqiqatçılarından olan Fuad Köprülü vurğulayır ki, Gülşehrinin adı XVI əsrə qədər yazılan mənbələrdə çox tez-tez çəkilir ki, şairin haqqında toplanan məlumatların da əsas qaynağı həmin məxəzlərdir. Tədqiqatçı öz araşdırmalarında Xətiboğlunun, Ummi Kamalın və başqa yazarların əsərlərindən Gülşehri ilə bağlı misraları seçib, təhlil etməyə də təşəbbüs göstərmişdir. Gülşehri haqqında dəqiq bir mənbə olmasa da, müəllif əsərlərində özü haqqında müəyyən məlumatlar vermişdir. Hətta XIV əsr şairlərindən olan Əhmədi “İsgəndərnamə” əsərində “Der hasbi hali hiştən ve iftihar vefası” başlığı altında özündən bəhs etdiyi bir hissədə yazır:

*Oğunub dinməz fulanəddin benem
Yahud əhli izzət ü temkin benem
Kendüye tavuz veş aşık değul,
Ana çun ankadur ol layık degul
Ben uluyem diyuben fikr eylemez [2, s.269]
Adını her beytdə zikr eylemez
Hısten benlik anun behri değil
Ahmedidir şukr Gülşehri değı [2, s.8].*

Əhmədi bu misralarında “Məntiqüt Teyr”də öz adını tez-tez səkən Gülşehrinin özündən çox danışmağına işarə edir və özünü ondan fərqləndirərək təvazökar kimi qələmə verir. Əslində isə “Məntiqüt Teyr” əsərində özü haqqında yazdığı beytlər Gülşehrinin həyatına bir qədər aydınlıq gətirir. Gülşehri, “Dastanı şeş merdi cihan” sərlövhəli bölümündə yazır:

*Dahi Gülşehri değuliken adum
Görmedin ol adile ilde dadum
Şeyh, filan dirleridi bana daki
Nitekim Şeyh derler iş sanadaki
Nə kitabum varidi, vu nə adum
Kim ola şehd ü şeker kibi dadım [1, s.172].*

Şair bu misralarda özü haqqında qısa da olsa məlumat verir. Əsər özü isə çox maraqlı bir nağıl üslubu ilə başlayır. Müəllif ilk misralarda təsəvvüf düşüncələrini ortaya qoyur. Əsər başdan-başa mistik fəlsəfi bir sistem əsasında qurulsada, məsnəvidə yetərli qədər xalq hikmətləri, atalar məsələlərinin ideyaları və folklor motivləri də yer alır.

*Zar u hayran gün uzun gezeridüm
Şeyh gibi bir zaviye düzeridüm
Nagehan çıkdım cihanın tağına
Girdüm ol tağın bir ulu bağına
Bağın ortasında bir çeşme revan
Kim suyun içen dirilir cavidan [1, s.8].*

Məlumdur ki, mistik kamilləşdirmə yolunda ilk mərhələ şəriət, son mərhələ isə həqiqət hesab olunur. Bütün sufi təlimlərdə şəriətdən həqiqətə gedən mənəvi yola təriqət yolu deyilir, bu yoldakı dayanacaqlar isə məqamlar adlanır. Əslində bu misralarla şair özünün təriqətdə olduğu bir məqamı da təsvir edir. O məqamda ki, artıq orada dirilik suyuna yaxınlaşır və həmin dirilik suyudur ki, bütün təsəvvüf ədəbiyyatında o suyun tərənnümü təsvirinə yetərincə yer verilib.

Kökünü xalq hikmətindən, oğuz ədəbiyyatından alan ulu Xızırın dastan, nağıl və rəvayətlərdə dirilik suyu ilə əlaqəli təsviri daim izlənən, məlum mənbələrdəndir. Hətta sonralar müqəddəs “Qurani-Kərim”də də yer alan bu məsələ böyük mötərizə arasında, şərh kimi, ulu Xızırın adıyla əlaqəli verilmişdir [3, s.262].

Suyun ölməzlik kultu kimi simvollaşmasında əsas rolu onun tərkibində insan həyatına son dərəcə lazım olan, yaşayışı təmin edən oksigen qədər vacib elementlərdən birinin olmasıdır.

Ümumiyyətlə, mistik təlimlərdə zahiri və batini, mütləq və nisbi həqiqət Allah və görünən şəhadət aləmi arasında körpü rolu oynayan simvol və alleqoriyalar mühüm yer tutur. Su da həyatverici, ölümsüzlük yaradan dirilik simvolu kimi sufi mütəfəkkirlərin “divan” və məsnəvi şeir külliyyatının ən əsas komponentlərindən biri kimi daim təkrarlanır. Təsadüfi deyil ki, təsəvvüf məzmunlu “Məntiqüt Teyr” əsərinin də başlanğıcında “dirilik suyu”na işarə edilir. Dirilik çeşməsinin ətrafına toplanan, bu ölməz sənətkarların adını müəllif bir-bir hallandırır. Altı ölməz mütəfəkkirin bir araya toplanıb, onun salamını alıb, irfani aləmə daldığını şair belə təsvir edir:

*Hoş salam verdim bulara bütüb
Kim hatadan anlana bana savab
Çün salam verdim ben ol erenlere,
Çün salamumun cevabını aldılar.
Giri irfan aləminə taldılar [1, s.8].*

Çox maraqlı bir məqam yetişir, Şeyx Sədi onun salamını almır, çünki, onu tanımır. Şeyx Sədi yalnız bu beş dahini tanıdığını deyib, əsərlərinin adını da bir-bir sadalayır. Müəllif başa düşür ki, dahiləri tanıdan, məşhurlaşdıran və onlara əbədi ölməzlik bəxş edən onların əsərləridir. O əsərləri yazmağa sərf etdikləri işgüzarlıqları və zəhmətləridir.

Şair etiraf edir ki, bu tənədən özümə nəticə çıxarıb mükəmməl bir əsər yazmağa qərar verdim. Burada da maraqlı bir nüans var. Həmin məqam Gülşehrinin məhz bu şairlərin əsərlərində axtardığı baxış və təlimdir.

Təbii ki, orta əsrlərin bütün mistik təlimlərində olduğu kimi, Gülşehrinin də dünya duyumunda ilahi gözəlliyi əks etdirən ayna anlayışı var. Şair fəlsəfi irfani görüşləri məhz bu aynalarda arayır ki, bu aynalar daha çox həmin dövrün aydınlığının təfəkküründə, zəkalarında izlənir və onlar məhz bunu əməlləri ilə bərabər yaratdıqları əsərlərində də əks etdirə bilirlər. Təsəvvüf ədəbiyyatı ilə maraqlananlara aydındır ki, təsəvvüf fəlsəfəsinə görə kainat arasıkəsilməz bir dairəvi hərəkət halındadır. Burada enmə və qalxma daima bir-birini izləyir, yəni hər şey “ondan” və hər şey “ona” doğru... Bu baxış “Məntiqüt Teyr” əsərinin başlanğıcında çox müəmmalı bir şəkildə təsvir edilir. Müəllif, dahilərin dövrə vurub, dirilik suyunun ətrafında oturduğu məqamı təsadüfi olaraq bu cür təsvirlə vermir və əsərdə quşların bir araya gəldiyi məqamında həmin dairəvi dövrəni göz önünə gətirən şair, qarşısına qoyduğu məqsədi də bu səhnə ilə yekunlaşdırır.

*Üşbu alt er cihani dutdılar
Ad u sözilə vu oyni ütdilər
Şol senayı işbu Mevlanadurur
Şol Nizamidir ki, key danadurur
Şoldurur Attar iş budur Veled
Kim dedilər dastanlar bi aded
Altı er altı kitabı bile
Aləmi dutduk muayyen adile [1, s.8].*

Şair həmin dövrdə bir bütövləşmə simvolu görür. İnsanların kamilləşmə mərhələsinə hazırlanması Allahın seçilmiş bəndəsi kimi qiymətləndirilməsi təsəvvüf poeziyasında, xüsusən divan ədəbiyyatında çox geniş yer tutur. Bu cür qiymətləndirmə Yunus Əmrə, Əhmədi Dai, Necati və s.

şairlərin əsərlərində tez-tez vurğulanır. Burada əsas fikir bütövlükdə insanı kamillik zirvəsinə yönəltməkdir. Kamil insanda ilahi sifətlər olur və bu sifətlərdən biri də halal zəhmətlə yaşamaq, halal qazanca alışmaq məsələsidir. Sufi təlimin zirvəyə çatdığı bir zamanda Gülşehrinin yaradıcılığı bütöv şəkildə özündən əvvəl yazıb-yaradan sufi şair və nəzəriyyəçiləri ehtiva edirsə də, onun təsəvvüf baxışında özünəməxsus bir yolu da var. Gülşehrinin Əttar poeziyası ənənələrinə rəğbəti, Şərfin bütöv görkəmli şairlərinin yaradıcılığına bələdçiliyi aydın şəkildə görünür. Mütəsəvvüf şair “Məntiqüt Teyr” əsərinin situasiya xəttində xalqı təmsil edən quşların, ağılı təmsil edən hüt-hütün nəsihətləri ilə Tanrını təmsil edən Simurqun axtarışına çıxacaqları məqamı, başqa sözlə desək, yolu belə təsvir edir.

*Uça-uça valih ü zar dılar
Gücleri gitdi vu hayran aldılar
Yola nə menzil belürd ne nişan
Cıkdı her quş yüreği ben yüz fığan
Yedi bin yıl uçdu bülbül gibi
Bir nefeslik gitmedi er gül kibi [1, s.18].*

Yenə şairin müəmma yüklü bir beyti diqqəti çəkir:

*Banca bin od tağlarını keçdilər
Ağu kibi bunca sular içdilər
Kan denizləri içində yüzdülər
Ejdahalarla yolda durdular [1, s.18].*

Bu yol adi yol deyildi, təbii ki, bu yolda hər cür əzab-əziyyətlərlə üzləşmə, çətinliklərdən üzünə çıxma və nəhayət, kamillik zirvəsinə qalxıb, sonra tanrıya qovuşma məqamına yetişmək halları var. Bu yol həqiqət dünyasına keçid mərhələsidir, imtahan ərəfəsidir. Burada, müəllifin baxışları özündən əvvəlki, irfani-nəzəri görüşlər sisteminin ümumi mənzərəsinə uyğun halda əks olunur. Gülşehri tanrı həqiqətlərini bəşərə çatdırmaq naminə keçid mərhələsindəki bu mücadilələrə müxtəlif rəmzlər vasitəsilə samballıq verir. Əsərdə müəllif təfəkkür tərzini və düşüncə dairəsinin çərçivəsi ilə oxucusunu heyrdə qoymağa səy göstərir. Bu ağır yolda biri soyuqdan, biri aclıqdan, biri yorğunluqdan ölənlər quşlar soyuğa, aclığa davam gətirməyib enir, digəri geri qayıdır və nəhayət, yüzlərlə quşdan yalnız otuz quş xəstə və yorğun halda Simurqun dərəsinə çata bilər.

“Quşlar “Simurqun” qapısına çatır, lakin qapı bağlıdır və birinci çavuş onları dinləyib geri dönmələrini məsləhət görür”. Bunu eşidən quşlar bütöv ümitsizliyə düşüb çox məyus olurlar. Bu zaman zillətlə, min bir əzabla yol keçənlərin yaşadıkları həyəcanları, məyusluğu təsəvvür etsək, oxucunu sarsıdacaq bu ağır xəbərin hansı situasiyanı yaratdığını aydın hiss edirik.

Çətin təhlükələrdən ötür keçmək, ancaq məqsədə nail ola bilməmək, həqiqətən ağır və dəhşətli. Əsərdə quşların bu vəziyyəti əsrlərə bərabər olan bir anla təsvir olunur. Nəhayət, başqa bir çavuşun gəlməyi, qapını açıb, onları içəri buraxmağı və quşların bir-bir taxtda oturmağı.... Davam edən bu anda, müəllif daha bir müəmmalı vəziyyət yaradır, nəhayət, qapı açılır və bütövlüyə, varlığa qovuşma məqamı başlayır. Burada da hadisələr həllini rahat tapmır.

*Cün mukayyed varlığı terk itdünüz
Lacerem mutlak vucuda gitdünüz [1, s.18].*

Quşların qarşısına bir kağız parçası qoyulur və oxuyun deyilir. Onlar illər öncə etdikləri bütün səhv və doğru hərəkətlərinin həmin kağız üzərində yazıldığını görüb çaşırlar. Bu zaman Simurq təcəlli edir və Quşlar Simurqa baxıb özlərini görürlər. Həmin vaxt bir səs gəlir: siz buraya otuz quş

gəldiyinizdən yalnız otuz surət görürsünüz, bir qədər çox və bir qədər az olsaydınız o qədər görürsünüz. Nəhayət, quşlar hamısı “Simurqda” yox olur, kölgə günəşdə qeyb olduğu kimi.

Əsər təsəvvüf mövzusunda yazılmış “vəhdəti vücud”, yəni varlıqda birlik, bütövlük kimi səciyyələnmişdir.

Əsərin ən düşündürücü tərəflərindən biri folklor nümunələrindən yerli-yerində istifadə edən şairin hər bir fikrinin iç qatında irfani fəlsəfi məzmunu əks etdirə bilməsi və insana vacib olan fəzilətləri aşılamağa cəhd göstərməsidir.

Burada daha çox diqqətçəkən məqam atalar misallarının ideyalarını, xalq hikmətlərini və dini rəvayətlərin məzmununu əks etdirən hissələrdir.

*Dili qeybətdən onun bağlı gərək
Sözü şirin, aşu yağlı gərək.*

Gülşehri qeybət edən insanların Allaha qovuşmaq haqqı olmadığını vurğulamaqla, insanları bu cür qəbahətlərdən uzaqlaşmağa səsləyir. O eyni zamanda şirin dillə, sakitçiliklə, hər bir çətin məsələnin həllini daha tez tapa bilməyin asan yolunu da açıqlayır. Burada “aşu yağlı olsun” deməklə şair yenə iki məqsədi bir fikirlə vurğulayır, birinci qonaqpərvər və səxavətli olmaq, ikinci isə yumşaq, xoşa gələn, xoş ovqat yaradan sözlərdən istifadə etməklə çətin və mürəkkəb işlərin həllinə nail ola bilməyin mümkünlüyünü nəzərdə tutur. Bu misralar əslində, atalar sözlərinin ideyasından alınmışdır.

*Gözü bina bağlı gerek kim görmiye
Kimsenin aybına tene urmaya [1, s.20].*

Şair “Gülmə qonşuna, gələr başına” kimi xalq arasında geniş yayılmış atalar məsələsinin ideyasını “Kimsenin eybinə tənə vurma” misrasında əks etdirir.

Gülşehrinin təsəvvüf sistemli dünyagörüşü daxilində folklor motivlərinə bu cür yer verməsi mistik təfəkkürdə əxlaqi tənzimlənmə şərtlərindən irəli gəlir. Yeri gəldikcə, div, əjdaha, şeytan və s. kimi obrazlara müraciət edən şair deyir:

*Kan denizleri içində yüzdülər
Ejdahalarla yolda durdılar [1, s.18].
Ademinün ilm hikmetdir işi
Div deddir şəhvetin gudan kişi [1, s.18].*

Əslində nağıl və dastanların süjet xəttində əsas yer tutan bu obraz və elementlər qaranlıqla işıq, xeyirlə şər arasında gedən mübarizəni əks etdirir. Gülşehri yaradıcılığı boyu xeyir-şər mübarizəsini folklorlardan qaynaqlanan simvollar üzərində qurur. Onun əsərləri özündən əvvəlki mütəsəvvüflərin yaradıcılığında olduğu kimi insanlara eşq və fəzilət aşılamaq mövqeyini güdür. Ümumiyyətlə, təsəvvüf elə bir düşüncə formasıdır ki, o inanclar sistemindən, folklor motivlərindən, mifoloji baxışlardan ayrılı bilməz. İrfani fəlsəfi təlim olan təsəvvüf əslində mürəkkəb təkamül yolu keçmiş və xalq təfəkkürünün süzgəcindən gələn hikmət və inancları mənimsəyərək islami əsaslarla sintezləşdirmişdir. Bu baxımdan Gülşehri yaradıcılığı da təsəvvüf yüklü hikmətlər toplusudur. Şair nəfsi insanın qatı düşməni hesab edir.

*Nəfsene uyan kişi adam değul,
Elmi, akli canile bem bem degil [1, s.21]*

və ya

*Hüd-hüd eydür nefsine aldanmagıl
Düşmenini kendi dostun sanmagıl [1, s.20].*

XIII əsr anadilli türk karifeylərindən olan Yunus Əmrə də yaradıcılığında daim nəfsi lənətləyir, insanın qan düşməni hesab edir:

*“Kadımdan nefsdür sultana ası
Bir urğandır heman anun bahası [8, s.3]*

Yunus Əmrə yaradıcılığı ilə Gülşehri yaradıcılığı arasında fərqli tərəflərdən daha çox oxşar cəhətlər yer alsada, müəyyən nüanslar var ki, bu da hər iki müəllifin özünəməxsus yaradıcılıq üslubundan irəli gəlir. Belə ki, Yunus Əmrə qoyduğu problemin aradan qaldırılma yollarını həmin an göstərir. Gülşehri isə əsərin müəyyən məqamlarında bu problemdən uşaqlaşmağın yolunu aşılamağa çalışır və bu cür yaradıcılıq üsulu böyük Mövlanə Ruminin əsərlərində də müşahidə olunur. Gülşehri də Yunus Əmrə kimi nəfsin, kibrin, təkəbbürün mənfi tərəflərini izah edir, qəbahət mənbəyi olduğunu göstərir. Mütəəvvüf şairlərin gücü ondadır ki, bu qəbahətlərdən xilas olub, içində bir fəzilət taxtı qurmağın vacibliyini bir-bir sadalayaraq oxucusunun kamil insan kimi yetişməsinə yardımçı olur.

*Sakıngıl olmağıl kibrlı yoldaş
Kibr haradaysa onunla savaş [8, s.8].*

ƏDƏBİYYAT

1. Gülşehri Mantiqut Tayr. Ankara, 1957. Türk, tar. kur. tar. Agah Sirri Levend.
2. Əhmədi. İsgəndərnamə. İstanbul, 1918.
3. Qurani-Kərim. Bakı, Azərənəsr, 1991.
4. Mine Mengi. Əski türk ədəbiyyatı. Ankara, “Akcağ”, 1999.
5. Seyidov Mirəli. Azərbaycanın mifik təfəkkürünün qaynaqları. Bakı, “Yazıcı”, 1983.
6. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. Az. Elm, 1960.
7. Sultan Vələd. İbtidənəm. Ankara, “Güvən”, 1976.
8. Yunus Əmrə Risalat al-Nüşiyavə. Divan. İstanbul, 1965; tər. Abdülbaki Gölpınarlı.

GULSHEHRI AS A REPRESENTATIVE OF TURKISH POETRY IN THE NATIVE LANGUAGE OF THE XIV CENTURY

SUMMARY

This article deals with analysis of the literary works and life of Gulshehri, one of the poets of XIV century writing in his mother tongue. Mainly, the author of the article tries to shed light on his works, such as “Mantiq-ut-Tayr”.

This analysis includes the verification of the aforementioned works’ writing dates. The article covers at the same time the facts that Gulshehri was a poet of Tasawwuf, he resided and created his works only in Gulshehri city. In the article is dealt with his activity of popularizing of Jalaladdin Rumi’s sect ideas, as well as his friendly relations with Sultan Valad and etc.

It is known that Gulshehri was the well-known sheikh of his time and created the distich of a first class in Turkish language based on Attar’s work “Mantiq-ut-Tayr”. Later, this work, which was completed in 1317, was appreciated highly by the literature connoisseurs. All these facts are substantiated in the article by the concrete fragments of the “Mantiq-ut-Tayr”. The author has also touched upon the works of other poets resided and creating their works in the Turkish language during the XIV century. At the end the author compares the invariant of “Mantiq-ut-Tayr” with the later versions.

**ГЮЛЬШАХРИ КАК ПРЕДСТАВИТЕЛЬ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ТЮРКСКОЙ ПОЭЗИИ XIV ВЕКА**

РЕЗЮМЕ

В статье повествуется о жизни и творчестве художника слова XIV века Гюльшахри, слагающего на родном азербайджанском языке. Основное рассмотрение уделено его произведению «Мантиг ут-Тейр». Наряду с датами написания его произведений говорится о его принадлежности к поэтам-суфиям, периоде жизни и творчества в Гюльшехере, о создании секты текке, проповедовании им учения Джалаледдина Руми, о его дружбе с султаном Веледом и т.п.

В статье приводятся данные о том, что Гюльшахри являлся известным и почитаемым шейхом своего времени, о мотивах написания им на основе произведения Аттара «Мантиг ут-Тейр» великолепного месневи на родном тюркском языке в период его развития в Анатолии. Приводятся данные о создании этого сочинения в 1317 году, затем рассуждения поэта о себе, об имеющихся расхождениях месневи «Мантиг ут-Тейр» с произведением Аттара и другие значительные детали. Кроме освещения всех данных и их анализа, приводятся и образцы отрывков из «Мантиг ут-Тейр». В статье также освещены некоторые вопросы, касающиеся азербайджанских поэтов XIV века, в том числе сопоставление инвариантов месневи «Мантиг ут-Тейр» с последующими вариантами.